

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA MEVLEVÎLİK KÜLTÜRÜ VE MEVLEVÎ ŞÂİRLER***Ali YÖRÜR¹**

Divan şiiri teşekkül aşaması ve gelişim çizgisinde birtakım sosyal kurum ve edebi çevrelerden destek almıştır. Bu kurumlar içinde, Mevlevî tarikatı ve Mevlevîhânelerin yaygın eğitim müesseseleri olarak aktif rolü daha belirgin şekilde kamuoyuna yansımıştır.

Yaygın eğitim müesseseleri olarak, tarikatlar içinde kendisine pek çok taraftar toplayan ve itibar gören tarikatlardan biri olan Mevlevîlik ve bu tarikat çevresinde oluşan kültür geleneği ve edebî muhit, Anadolu'da Divan şiirinin doğmasında etkili olmuştur. Mevlevî tarikatının piri Mevlânâ'nın Divan-ı Kebîr'i ve Mesnevî'si Anadolu'da Divan şiirinin hazırlayıcısıdır. Mevlânâ'nın vefatından sonra Sultan Veled tarafından sistemli bir kuruluş haline getirilen Mevlevî tarikatı içinde yetiştirilen şairler, Divan şiiri tarzında yazdıkları şiirlerle, bu yapı içinde yer almış ve Divan Edebiyatı'nın gelişmesi ve

zenginleşmesinde büyük rol oynamışlardır.

¹ Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, ali.yörür@hotmail.com.

Divan şiirine birebir etkide bulunan Mevlevî kültürünü ve bu kültürün edebiyata etkisini incelemek için Doç. Dr. Nilgün Açık Önkaş tarafından hazırlanan eser, Şubat 2016'da Gece Kitaplığı Yayınları tarafından "Klasik Türk Edebiyatında Mevlevîlik Kültürü ve Mevlevî Şâirler" ismiyle basılmıştır.

Kitabın Giriş Bölümü'nde, Mevlevîliğin doğuşundan tekkelerin kapatılmasına kadar geçen süre içinde, Mevlevîliğin tarihi anlatılmıştır.

Birinci bölümde, Mevlevî tarikatı, Mevlevî coğrafyası, Mevlevîliğin doğuşu ve kaynakları, Mevlevîliğin yayılışı, Mevlevîliğin doğuş ve yayılışında edebiyatın etkisi incelenmiştir. Daha sonra *Mevlevî Mimarisi*, *Mevlevî Musikisi*, *Mevlevîlikte Hat Sanatı ve Mevlevî Hattatlar*, *Mevlevîlikte Resim Sanatı ve Mevlevî Ressamlar* başlıkları altında Mevlevîliğin güzel sanatlarla ilişkisi ve bu ilişkinin sebepleri irdelenmiştir. *Mevlevî Edebiyatı* başlığını taşıyan bölümde ise Mevlevî şiiri, Mevlevî edebiyatının kaynakları, Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve gelenekteki yeri ve Mesnevî'ye yazılan şerhler anlatılmıştır. Mevlevî Divan şairlerinin şiirlerinde "sema", "ney", "Mevlevî/külâh" kelime ve rediflerinin oluşturdukları kavram ve imaj dünyasının, beyitlerde hangi özellikleriyle işlendikleri incelenmiştir.

İkinci bölümde, başlangıcından Tanzimat'ın ilk dönemlerine kadarki Mevlevî şairlerin hayatı, edebî şahsiyetleri ve sanatlarından bahsedildikten sonra yaşadığı yüzyıl tespit edilemeyen Mevlevî şairler anlatılmıştır. Şairlerin biyografileri oluşturulurken tezkireler, Mevlevî tarihinin ana kaynakları, biyografik eserler, Mevlânâ ve Mevlevîlik üzerine yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Şairlerin biyografisi oluşturulduktan sonra da şairlerin şiir örneklerinden hareketle, edebî şahsiyetleri hakkında değerlendirme yapılmıştır. Şairlerin biyografisi oluşturulurken faydalanılan kaynakların cilt ve sayfa numaraları verilmiştir.

Üçüncü bölümde, biyografilerine yer verilen bazı şairlerin şiirlerinden seçmeler yapılmıştır. Seçilen örnek şiirlerin altına biyografik kısaltmalarda kullanılan eserin kısaltması verilmiş; ardından da sayfa numarası verilmiştir.

Sonuç kısmında elde edilen bulgular ortaya konmuştur. Kaynakça başlığı altında çalışmada faydalanılan eserler sıralanmıştır. Ekler bölümünde, başlangıçtan Tanzimat'ın ilk dönemine kadar, incelenen iki yüz seksen Mevlevî şairin mahlası, asıl adı, memleketi, mesleği, hangi Mevlevîhânedede yetiştiği ve şeyhi, Divan ya da Divançe sahibi olup olmadığı tablo halinde gösterilmiştir. Yine bu kısımda Mevlevîlikle ilgili tablo, harita, çizim, fotoğraf, minyatür ve hüsn-i hat gibi görsel malzemeler verilmiştir. Çalışmanın sonunda kişi, yer ve eser adları indeksi bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde toplumun her kesimi ile sıkı bir ilişki içinde bulunan Mevlevîlik ve Mevlevîhaneler, Türk-İslam ve Osmanlı kültürü ile bir bütünlük teşkil etmişlerdir. On üçüncü yüzyılda kurulan ve 1925 yılında tekkelerin kapatılmasına kadar fonksiyonunu sürdüren Mevlevîlik, güzel sanatlarla çok ilişkili bir tarikat olarak, yüzyıllar boyu Osmanlı toplumunda yaygın ve etkili olmuştur. Mevlânâ'nın büyük bir sûfi olması kadar, dünyaca

meşhur bir şâir olması, musikiye ilgi duyması Mevlevîliğin bir ekol haline gelmesinde etkendir. Bu ekol tesir alanı içinde, toplam üç yüz elliye yakın şair, yüze yakın musikişinas ve hattat yetiştirmiştir. Mevlevîliğin, Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü coğrafyada siyasî, sosyal ve edebî hayata etkisi şüphesiz büyük olmuştur.

Türk kültür ve edebiyat tarihinde kendisine pek çok taraftar toplayan, pek çok şair ve musikişinası çatısı altında birleştiren Mevlevîlik, Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişmesine eş bir şekilde geniş bir coğrafyaya yayılmış; bünyesinde bütün güzel sanatları barındırmış; bilhassa şaire ve şiire büyük önem veren anlayışıyla, Türk kültürüne doğrudan etkisi bulunan sistemli bir kuruluş olarak tarihe mal olmuştur.

